

М.В. В'юник,
стажист-дослідник
кафедри кримінального права № 1
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Аналіз позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю передбачає перш за все з'ясування сутності (змісту) цього виду покарання, оскільки це дає змогу зробити певні висновки про ефективність його застосування та можливості якими воно наділяється для досягнення цілей, що перед ним ставляться.

Будь-яке покарання є мірою державного примусу, яке виражається в його каральних якостях. Характер і обсяг цих якостей, їх структура та форми прояву мають низку особливостей у певних видах покарань. Однак з'ясування цих особливостей є базовим положення про те, що сутністю покарання, а не просто його складовою частиною (стороною, елементом), є кара, що виражається в тих позбавленнях та обмеженнях, яких особа зазнає при засудженні та відбутті конкретного виду покарання.

Кара в такому покаранні, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, має притаманні лише йому властивості. Специфіка цього покарання полягає в тому, що суд – орган держави позбавляє винного тих прав і можливостей, які йому самою ж державою надані й гарантовані.

Основу карального змісту цього покарання становить як позбавлення засудженого конкретних суб'єктивних прав (права на обіймання конкретної посади або займатися діяльністю та пов'язаних з її здійсненням прав та повноважень), так і тимчасова здатність вільного вибору посади, професійної діяльності або іншого роду занять. Безпосередньо втручаючись у правовий статус конкретної особи, воно суттєво змінює її правове становище, тягне за собою низку серйозних обмежень, які звужують здатність його участі у певних сферах ринку праці, що й становить основу його карального змісту.

Однією з відчутних каральних властивостей є позбавлення засудженого права займатися звичною для нього діяльністю, яка в ряді випадків потребувала від нього тривалої та нелегкої спеціальної підготовки, відповідала покликанню, схильностям, матеріально його забезпечувала.

Крім того, застосування цього виду покарання може призвести до втрати або обмеження законних пільг та переваг, пов'язаних із колишньою посадою або діяльністю засудженого, може спричинити переривання спеціального трудового стажу, призвести до значного зниження розміру його заробітку.

Як бачимо, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як один з видів покарання також є карою. Остання в цьому, як і в будь-якому іншому покаранні, виражається, перш за все, в самому факті засудження особи, у негативній морально-політичній оцінці поведінки винного, що міститься у вирокі. Ця оцінка, виступаючи істотним елементом кари в будь-якому покаранні, завдає винному певних моральних страждань, змушує його в деяких випадках змінити погляди на свої життєві позиції, відмовитися від багатьох антисоціальних настроїв, здійснює тим самим і виховний вплив на засудженого. Отже, як під час відбування покарання, так і після його відбуття, наявність в особи судимості тягне за собою низку наслідків кримінально-правового та загальноправового характеру.

Досліджуваний вид покарання належить до строкових, тобто до покарань, що тривають певний проміжок часу, протягом якого на особу здійснюється відповідний карально-виховний вплив. Правообмеження, що породжуються цим видом покарання, відчуваються засудженим протягом певного проміжку часу – строку його відбування. Чим триваліший цей строк, тим більшими каральними властивостями воно володіє, тим більші матеріальні і моральні позбавлення воно спричиняє засудженому.

Суд у кожному конкретному випадку повинен встановити у вирокі строк позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, визначаючи тим самим той допустимий обсяг кари, який справді необхідний і достатній з метою виправлення і перевиховання винного, а також попередження скоєння нових злочинів як самим засудженим, так і іншими особами.

Цей вид покарання найчастіше застосовується як додатковий. Завдяки елементів кари, що вносяться додатковим покаранням, зростають виховно-превентивні можливості й основного виду покарання. Для досягнення цілей, сформульованих у ч. 2 ст. 50 КК України, суд повинен прагнути до найбільш оптимального варіанту поєднання у вирокі основного та додаткового покарань, вирішуючи це питання в кожному конкретному випадку на основі глибокого та всебічного врахування характеру і ступеня суспільної небезпечності скоєного злочину, особи винного та обставин справи, що пом'якшують та обтяжують відповідальність. Саме оптимальне поєднання основного та додаткового покарань виступає в як необхідний інструмент спеціальної та загальної превенції, виправлення і перевиховання злочинців, слугує одним із важливих засобів індивідуалізації покарання.

Аналіз каральних властивостей позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю нерозривно пов'язаний з питанням формулювання правової заборони, що входить до цього виду покарання, оскільки від точності й чіткості її визначення у вирокі залежать зміст і обсяг тих правообмежень, яких зазнає засуджений протягом строку покарання і які покликані здійснити на нього достатньо ефективний карально-виховний і попереджувальний вплив. Іншими словами, суд повинен конкретизувати правову заборону у вирокі таким чином, щоб він містив у собі реальні обмеження для засудженого, унеможлививав скоєння ним аналогічних злочинів і був реальним у виконанні.